

Spis treści

Wstęp	11
CZĘŚĆ 1. BEZPIECZEŃSTWO ENERGETYKI JĄDROWEJ. UJĘCIE PRAKTYCZNE I TEORETYCZNE	13
1. Bezpieczeństwo energetyki jądrowej w aspekcie ratownictwa i bezpieczeństwa pożarowego	15
1.1. Wstęp	15
1.2. Działania ratownicze prowadzone w związku z wystąpieniem zagrożenia promieniowaniem lub skażeniem promieniotwórczym.	17
1.3. Nauka na błędach	21
1.4. Podsumowanie	24
2. Wprowadzenie do energetyki jądrowej	27
2.1. Wprowadzenie do energetyki jądrowej	27
2.2. Ujarzmienie mocy atomu	27
2.3. Awaria w elektrowni w Czarnobylu – punkt zwrotny w rozwoju energetyki jądrowej w Europie?	30
2.4. Co dalej z energetyką jądrową w Polsce?	33
3. Elementy fizyki jądrowej	39
3.1. Atomowa struktura budowy materii	39
3.1.1. Rozmiary jąder atomowych, ładunek jądra.	39
3.1.2. Jądro atomowe, liczba atomowa, liczba masowa.	41
3.1.3. Problem składników jądra	43
3.2. Jądro atomowe i klasyfikacja przemian promieniotwórczych	45
3.2.1. Składniki jądra, protony i neutrony	45
3.2.2. Rozmiary i kształty jąder	46
3.2.3. Spontaniczne przemiany jądrowe	48
3.2.4. Rozpady β , widma β , neutrino	50
3.2.5. Przemiana γ	53
3.2.6. Rozpady α	55
3.2.7. Zastosowania izotopów promieniotwórczych.	57
3.3. Energie wiązania jąder i inne przemiany jądrowe	58
3.3.1. Masy i energie wiązania jąder – deficyt masy	59
3.3.2. Ścieżka stabilności.	60
3.3.3. Szeregi promieniotwórcze	62
3.4. Reakcje jądrowe	64
3.4.1. Przykłady „historycznych” reakcji jądrowych	65

3.4.2. Reakcja rozszczepienia	66
4. Fizyka reaktorów jądrowych i paliwa jądrowe	71
4.1. Źródła energii jądrowej.	71
4.1.1. Energia rozszczepienia	71
4.1.2. Reakcja łańcuchowa	73
4.1.3. Reaktor jądrowy	74
4.2. Paliwa jądrowe	76
4.2.1. Zasoby paliwa jądrowego	76
4.2.2. Ruda uranowa i jej konwersja.	78
4.2.3. Wzbogacanie uranu	78
4.2.4. Zestawy paliwowe	79
4.2.5. Napromienianie paliwa – wypalanie.	80
4.2.6. Recykling paliwa jądrowego	81
5. Budowa i bezpieczeństwo pożarowe elektrowni jądrowych	83
5.1. Dlaczego straż pożarna powinna znać budowę elektrowni jądrowej?	83
5.2. Budowa elektrowni jądrowej.	84
5.2.1. Układy odbioru ciepła w typowym ciśnieniowym reaktorze wodnym	86
5.2.2. Układy regulacji mocy reaktora	87
5.2.3. Źródła zagrożenia w elektrowni jądrowej	88
5.2.4. Bariery powstrzymujące uwalnianie substancji promieniotwórczych.	89
5.3. Zasady bezpieczeństwa jądrowego	91
5.3.1. Zasady ogólne	91
5.3.2. Zasada głębokiej obrony.	92
5.4. Konstrukcja EJ zapewniająca bezpieczeństwo jądrowe	92
5.4.1. Naturalne sprzężenie zwrotne regulujące moc reaktora	92
5.4.2. Układ wyłączenia reaktora oparty na działaniu siły ciężenia	94
5.4.3. Zalanie rdzenia wodą chłodzącą w przypadku rozerwania obiegu pierwotnego	95
5.4.4. Różnorodność układów	96
5.4.5. Rozdzielenie przestrzenne układów.	98
5.4.6. Odporność na pożar, zalanie wodą, wstrząsy sejsmiczne i warunki otoczenia	98
5.4.7. Obudowa bezpieczeństwa – najważniejsza bariera zatrzymująca radioaktywność.	100
5.5. Elektrownie jądrowe III generacji – odporne nawet na najcięższe awarie	102
5.5.1. Reaktor EPR – odporny na wyciek stopionego rdzenia ze zbiornika reaktora	102
5.5.2. Reaktor AP 1000 – skuteczne chłodzenie rdzenia nawet przy długotrwałym zaniku zasilania elektrycznego	104

5.5.3.	Obudowa bezpieczeństwa reaktora AP1000 zapewnia ochronę nawet przy braku zasilania przez trzy dni.	106
5.5.4.	Podwójna obudowa reaktora EPR z układem filtracji – ostateczna bariera bezpieczeństwa.	109
5.5.5.	Rozmieszczenie przestrzenne reaktora EPR – ochrona przed atakami terrorystycznymi.	110
5.6.	Ochrona przeciwpożarowa	110
5.6.1.	Bezpieczeństwo pożarowe w elektrowni jądrowej	110
5.6.2.	System ochrony przeciwpożarowej	111
5.6.3.	Układ EJ dla ochrony przeciwpożarowej	113
5.6.4.	Kontrola materiałów łatwopalnych	113
5.6.5.	Požary w elektrowni jądrowej Browns Ferry i innych elektrowniach jądrowych	115
5.6.6.	Wymagania ochrony przeciwpożarowej w elektrowniach jądrowych	116
5.6.7.	Detekcja i gaszenie pożaru	119
5.6.8.	Ograniczenie skutków pożaru	120
5.6.9.	Zabezpieczenie termiczne ścian i konstrukcji nośnych.	120
6.	Monitorowanie bezpieczeństwa jądrowego	123
6.1.	Sterownia reaktora – centrum monitoringu parametrów reaktora	123
6.1.1.	Charakterystyka ogólna sterowni reaktora	123
6.1.2.	Monitoring stanu elektrowni jądrowej w przypadku ciężkich awarii.	124
6.1.3.	Sterownia reaktora MARIA	127
6.2.	Monitoring systemów i urządzeń reaktora	128
6.2.1.	Wskaźniki bezpieczeństwa wprowadzone przez Światowe Stowarzyszenie Operatorów Jądrowych	128
6.2.2.	Monitoring stanu rdzenia reaktora.	129
6.2.3.	Monitorowanie stanu zbiornika	130
6.2.4.	Monitorowanie stanu granic ciśnieniowych obiegu pierwotnego.	131
6.2.5.	Monitorowanie parametrów bezpieczeństwa EJ	132
6.2.6.	Monitorowanie narażenia radiacyjnego personelu EJ.	133
6.2.7.	Monitoring drgań	133
6.2.8.	Monitoring akustyczny	133
6.2.9.	Monitorowanie luźnych przedmiotów	135
6.3.	Monitoring przeciwpożarowy.	135
6.3.1.	Określenie obszarów, w których wymagana jest automatyczna detekcja pożaru	135
6.3.2.	Wybór czujek i ich położenia dla monitoringu w pomieszczeniach elektrowni jądrowej.	136
6.4.	Monitorowanie poziomu promieniowania wokół elektrowni jądrowej	138

6.4.1.	Zasady ogólne	138
6.4.2.	Przykład pomiarów wokoło EJ na wybrzeżu morskim we Flamanville	139
6.5.	System krajowy monitoringu radiacyjnego	140
6.5.1.	Systemy pomiarowe dawki i skażeń promieniotwórczych w Polsce ..	140
6.5.2.	Monitoring wokoło Krajowego Składowiska Odpadów Promieniotwórczych KSOP w Różanie	141
6.5.3.	Monitoring promieniowania jonizującego na terenie Narodowego Centrum Badań Jądrowych oraz w jego okolicy	143
7.	Przepisy transportowe	145
7.1.	Podstawy prawne	145
7.2.	Podział towarów niebezpiecznych, zasady przewozu	146
7.3.	Pojazdy i opakowania	150
7.4.	Kierowcy przewożący towary niebezpieczne.	152
7.5.	Postępowanie w sytuacjach awaryjnych.	153
7.6.	Nadzór i kontrola..	154
8.	Ochrona radiologiczna	157
8.1.	Wstęp	157
8.2.	Wielkości i jednostki związane z ochroną radiologiczną	158
8.3.	Dawki graniczne	164
8.4.	Naturalne i antropogeniczne źródła promieniowania jonizującego.	166
8.4.1.	Naturalne źródła promieniowania jonizującego	168
8.4.2.	Sztuczne źródła promieniowania jonizującego	170
8.5.	Sposoby zmniejszenia narażenia na promieniowanie	173
8.5.1.	Zasady ochrony radiologicznej przy narażeniu zewnętrznym i wewnętrznym	173
8.5.2.	Trzy zasady ICRP dotyczące ochrony radiologicznej.	175
9.	Biologiczne skutki działania promieniowania jonizującego	177
9.1.	Wprowadzenie	177
9.2.	Oddziaływanie promieniowania jonizującego z organizmem żywym.	177
9.3.	Dozymetria biologiczna	179
9.3.1.	Chromosomy dicentryczne.	181
9.3.2.	Mikrojądra	182
9.3.3.	Translokacje chromosomowe	183
9.3.4.	Przedwczesna kondensacja chromosomów.	184
9.4.	Co wpływa na skutki działania promieniowania?	186
9.5.	Ograniczanie skutków działania promieniowania jonizującego	188
10.	Rozprzestrzenianie się izotopów promieniotwórczych w powietrzu atmosferycznym.	191
10.1.	Wstęp	191

10.2. Dyspersja zanieczyszczeń promieniotwórczych	192
10.2.1. Wpływ czynników meteorologicznych	193
10.2.2. Wpływ czynników topograficznych	200
10.2.3. Wpływ czynników technologicznych	204
10.2.4. Skład izotopowy uwolnienia	204
10.3. Modelowanie dyspersji zanieczyszczeń	208
10.4. Odniesienie wyników prognoz do przepisów prawnych.	217
10.5. Podsumowanie	218
11. Kierowanie działaniami ratowniczymi	221
11.1. Wstęp	221
11.2. Składniki działań ratowniczych	222
11.3. Postawy decyzyjne i sytuacja decyzyjna	224
11.4. Analiza pracy sztabu	227
11.4.1. Scenariusze zdarzeń	228
11.4.2. Szablon sprawozdania	228
11.4.3. Opis badania	228
11.4.4. Wnioski z przeprowadzonego badania	232
11.5. Mechanizm pracy sztabu	233
11.5.1. System wspomagania kierowania	233
11.6. Realizacja kierowania działaniami sztabu	235
11.6.1. Wnioski z ćwiczenia	236
12. Psychospołeczny wymiar katastrof nuklearnych. Człowiek – istota zagrożona	239
12.1. Efekt Czarnobyla	239
12.2. Przystanek Fukushima	242
12.3. Człowiek – istota zagrożona – co dalej z zaufaniem	245
12.4. Na zakończenie	246
13. Zarządzanie ryzykiem i ciągłością działania elektrowni jądrowych	251
13.1. Rozważania o ryzyku	251
13.1.1. Natura ryzyka	251
13.1.2. Ryzyko w ujęciu teoretycznym	252
13.1.3. Ryzyko w ujęciu praktycznym	252
13.1.4. Społeczeństwa ryzyka	253
13.2. Idea (istota) ciągłości działania	254
13.2.1. Ciągłość działania w ujęciu procesowym.	254
13.2.2. Plan ciągłości działania	256
13.2.3. Znaczenie analiz w ciągłości działania organizacji	256
13.3. Ryzyko związane z działalnością elektrowni jądrowych	257
13.3.1. Ryzyko wystąpienia zagrożenia skażeniem promieniotwórczym.	257
13.3.2. Ryzyko niedoboru zasobów	258

13.4. Dobre praktyki i rekomendacje dla utrzymania ciągłości działania elektrowni jądrowej	259
13.5. Podsumowanie	260
14. Spójność planów zarządzania kryzysowego z planami postępowania awaryjnego w przypadku zdarzeń radiacyjnych jako determinanta skuteczności zarządzania kryzysowego	263
14.1. Wprowadzenie	263
14.2. Planowanie cywilne	264
14.3. Planowanie	265
14.4. Plany zarządzania kryzysowego	267
14.5. Plany postępowania awaryjnego w przypadku zdarzeń radiacyjnych	269
14.6. Uwarunkowania planowania	271
14.7. Kierunki sprzyjające spójności planów	274
15. Bezpieczeństwo a ochrona radiologiczna	277

CZĘŚĆ 2. BADANIA ORAZ NAJNOWSZE ROZWIĄZANIA Z ZAKRESU BEZPIECZEŃSTWA ENERGETYKI JĄDROWEJ I OCHRONY RADIOLOGICZNEJ 295

16. Analiza zachowania się wybranych radionuklidów pochodzenia naturalnego i antropogenicznego w glebach w powiecie oleskim	297
16.1. Wstęp	297
16.2. Monitoring stężenia wybranych naturalnych i sztucznych pierwiastków promieniotwórczych w próbkach gleb pobranych z terenu Polski	299
16.3. Charakterystyka badanego regionu	302
16.4. Metodyka pomiaru	305
16.5. Wyniki pomiarów i ich omówienie	305
16.6. Wnioski	309
17. Cooperation framework for radiological rescue operations	313
17.1. Radiological rescue – main assumptions	313
17.2. Roles and responsibilities in terms of radiological rescue in Poland	314
17.3. International good practices in radiological rescue	318
17.4. Responding in case of radiological emergency – new model for cooperation	320
18. Promieniotwórczość naturalna surowców odpadowych pochodzących z wybranych elektrowni, elektrociepłowni i ciepłowni wschodniej części Polski	325
18.1. Wstęp	325
18.2. Przepisy legislacyjne z zakresu radioaktywności obowiązujące w budownictwie	326
18.3. Metoda pomiaru	327

18.4. Ocena możliwości zastosowania żużli i mieszaniny popiołowo- -żużlowej w budownictwie	330
18.5. Podsumowanie	336
19. Characterization of the Chernobyl exclusion zone and surrounding areas.	337
19.1. Radioactive contamination within the Chernobyl Exclusion Zone	338
19.2. Dose rate within the Chernobyl Exclusion Zone	339
19.3. Radiation safety in the Chernobyl Exclusion Zone	340
19.4. Zoning of the Territory Exclusion zone and the zone of absolute resettlement	340
19.5. Radiation safety requirements for the Personnel	344
19.6. The requirements to radiation and ecological monitoring and radiation and dose control	345
19.7. Organizational and technical measures assuring the radiation safety.	347
19.8. Dose monitoring of personnel and visitors of Chernobyl Exclusion Zone	348
19.9. The means of personal protection, their designation and use	349
19.10. Requirements to transport means.	350
19.11. Radiation protection on the SSE CHNPP and Shelter Object	351
19.12. Principles Underlying Activities to Provide Radiological Protection on the Shelter object	351
19.13. Measures to protect personnel and preparation of rescue teams at the Shelter object in case of emergencies	352
19.14. Training personnel of SSE ChNPP and Shelter object in area of radiation protection	354
20. Analiza pracy sztabu podczas zdarzeń o charakterze radiacyjnym z użyciem systemu wspomaganie kierowania	357
20.1. Zarys przebiegu ćwiczeń sztabowych.	357
20.2. Zastosowanie Systemu Wspomaganie Kierowania w działaniach w sztabie	358
20.3. Analiza pracy poszczególnych grup sztabowych w wyodrębnionych obszarach	360
20.3.1. Obszar bezpieczeństwa	361
20.3.2. Obszar działań interwencyjnych	363
20.3.3. Obszar współdziałania	365
20.3.4. Obszar logistyki	367
20.4. Wnioski	368